

Володимир ФЕДЧЕНКО
професор кафедри кримінального
процесу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

ПІДОЗРЮВАНИЙ ЯК УЧАСНИК КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 року із змінами та доповненнями на 01.01.22 року, державний суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, економічна безпека, громадська безпека та інші життєво важливі національні інтереси, є тими об'єктами, захист яких від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру покладається в основу забезпечення безпеки України. До того ж Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1]. Питання щодо застосування запобіжних заходів (Глава 18 КПК України), оголошення особи у розшук (ст. 281 КПК України), як і застосування переважної більшості заходів забезпечення кримінального провадження (розділ 2 КПК України), тісно пов'язані з набуттям такою особою особливого правового статусу, а саме: процесуального статусу підозрюваного у кримінальному провадженні.

Боротьба зі злочинністю, а саме з її організованими злочинними угрупованнями, які вчиняють особливо тяжкі злочини проти основ національної безпеки України, в сучасних умовах вимагає від правоохоронних органів вдосконалення не лише методів та способів документування такої протиправної діяльності, але й своєчасного та ефективного здійснення забезпечення безпеки учасників кримінального процесу, які співпрацюють з правоохоронними органами та сприяють розслідуванню. Разом з потерпілими та свідками такими учасниками з тих або інших мотивів та підстав є й підозрювані, які дієво співпрацюють зі стороною обвинувачення, надаючи данні, що допомагають викривати й інших учасників такої злочинної групи, здобувати додаткові обвинувальні докази їх злочинної діяльності.

Зважаючи на вимоги кримінального процесуального законодавства, підозрюваним є не лише затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення особа, але й особа, якій у порядку, визначеному КПК України (далі КПК), повідомлено про підозру, а також особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення місцезнаходження такої особи, хоча і було вжито заходів для вручення повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК для вручення письмових повідомлень (ст. 42 КПК) [2].

Питання щодо вручення особі письмового повідомлення про підозру є найбільш дискусійним, оскільки за вимогами закону вважається, що «вручення» такого повідомлення відбулося у належний спосіб не лише після безпосереднього вручення такій особі цього повідомлення, але й тоді, коли: 1) повідомлення вручено під розписку дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка з нею проживає для передання; 2) коли повідомлення надіслано поштою, електронною поштою; 3) коли повідомлення вручено житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи для передання.

Отже, якщо передання повідомлення про підозру з будь-яких причин не відбулося, вказана особа з моменту реалізації одного з вищевказаних способів вручення підозри для її передання вже набуває процесуального статусу «підозрюваний», навіть не усвідомлюючи цього, оскільки фактичне «передання» підозри так і не відбулося. Вказане обмежує конституційні права та порушує засаду забезпечення права на захист і породжує ситуацію, за якої особа позбавляється можливості своєчасно захищатися від підозри у законний спосіб.

Треба зазначити, якщо законодавцем питання щодо процесуального порядку «вручення» уповноваженими особами письмового повідомлення про підозру особі належним чином регламентовано, то питання щодо підтвердження факту «передання» особі з інших рук (від інших осіб) письмового повідомлення про підозру залишилося поза увагою законодавця.

Відсутність у КПК більш-менш чіткої правової конструкції щодо порядку та форми

передання, як і підтвердження передання іншими особами такого повідомлення про підозру особі, якої воно стосується, породжує певну можливість для зловживань з боку слідчих органів.

Саме тому не випадково під час оскарження питань законності повідомлення особі про підозру, як правило, в основу скарги лягає неможливість підтвердження слідчими органами факту передання, а отже, і отримання особою повідомлення про підозру. Особливо, коли слідчі органи не мають можливості підтвердити відповідними матеріалами (документами) кримінального провадження слідчому судді наявність факту вручення ними іншій передбаченій законом особі повідомлення про підозру, з метою його подальшого передання, як і безпосереднє передання з інших рук вказаного документа підозрюваній особі.

Зокрема, за ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 10 лютого 2017 року у справі № 757/3848/17-к визнано, що сам факт направлення поштою ОСОБА_2 повідомлення про підозру не є доказом вручення останньому повідомлення про підозру, бо відповідно до ч. 1 ст. 136 КПК України належним отриманням такого повідомлення є розпис особи, в тому числі на поштовому повідомленні. Тим часом слідчі органи не змогли надати суду будь-які відомості, що підтверджують факт отримання цього повідомлення ОСОБОЮ_2 у спосіб, визначений кримінально-процесуальним законом. За таких обставин, з урахуванням загальних засад кримінального провадження, таких як верховенство права, диспозитивність, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, слідчий суддя зробив висновок про обґрунтованість поданої скарги та висновок, що під час вручення повідомлення про підозру відбулося порушення Глави 22 КПК України, що тягне за собою скасування рішення слідчого щодо вручення особі підозри [3].

Іншим рішенням цього ж суду від 31 березня 2016 року у справі № 757/10129/16-к, за результатами розгляду скарги на дії та бездіяльність слідчого, в межах кримінального провадження N 4201400000001684, суд також зробив висновок про незаконність повідомлення про підозру ОСОБИ_2 та зобов'язав виключити з Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості у кримінальному провадженні N 4201400000001684 про дату та час повідомлення про підозру ОСОБИ_2 у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України. З огляду на описово-мотивувальну частину цієї ухвали, підґрунтям для прийняття такого рішення стало не вжиття органом досудового розслідування заходів для вручення ОСОБА_2 повідомлення про підозру у спосіб, передбачений КПК України для вручення такого повідомлення, а також відсутність в органу досудового розслідування даних про належне підтвердження факту вручення повідомлення про підозру ОСОБА_2 у будь-який інший спосіб, передбачений чинним законодавством. Саме тому слідчий суддя і зробив висновок, що ОСОБА_2 не набув статусу підозрюваного у кримінальному провадженні [4].

Передбачені законом вищезазначені випадки вручення повідомлення про підозру для її подальшого передання вимагають певного доопрацювання у питаннях підтвердження факту передання вказаного документа особі, якої воно стосується. А саме, коли підозра: 1) вручається дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка проживає з підозрюваним; 2) повідомлення про підозру надсилається підозрюваному поштою, електронною поштою; 3) вручається житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання підозрюваного або вручається адміністрації за місцем його роботи.

Зважаючи на вимоги ч. 1 ст. 36 КПК належним отриманням підозри є ситуація, за якої таке отримання підтверджується виключно розписом особи, у тому числі розписом і на поштовому повідомленні. А тому направлення поштою повідомлення про підозру без надання підтверджень про належне вручення особі такого повідомлення не є доказом щодо належного вручення особі такого повідомлення.

Щодо отримання повідомлення по електронній адресі, то виходячи з вищевказаних у ст. 36 КПК вимог таке повідомлення буде вважатися отриманим виключно у випадку направлення особою зворотного листа, що підтверджує отримання підозри.

У випадку вручення повідомлення про підозру дорослому члену сім'ї чи іншій особі, яка проживає з підозрюваним, таке вручення повідомлення про підозру будь-якій іншій, сторонній особі, яка не проживає з підозрюваним, також буде вважатися незаконним, і потягне за собою скасування набуття особою статусу підозрюваного. Вказане підтверджується і судовою практикою [5].

Тож з метою поліпшення реалізації положень забезпечення засади права на захист, зменшення ризиків зловживань з боку правоохоронних органів, а відповідно і зменшення підстав для оскарження в суді повідомлень про підозру доцільно удосконалити норми КПК з питань процесуального оформлення підтвердження факту «передання» підозрюваній особі

з інших рук (від інших осіб) письмового повідомлення про підозру. Більш того, якщо «цінний підозрюваний», що співпрацює зі слідством у справі щодо викриття злочинців, які вчинили злочини проти Національної безпеки України, є один, то навіть якщо відсутня з його боку заява про забезпечення безпеки, однаково доцільно якнайшвидше брати таку особу під відповідний захист, оскільки зважаючи на специфіку вказаних злочинів і тяжкість покарання, яке передбачене законодавством про кримінальну відповідальність, ймовірність вжиття іншими злочинцями заходів з протидії розслідуванню та знешкодження такого учасника кримінального провадження є дуже високою.

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Печерський районний суд міста Києва. Справа № 757/3848/17-к від 10.02.2017 року. URL : <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/64769361>.
4. Печерський районний суд міста Києва. Справа № 757/10129/16-к від 31.03.2016 року. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/56897303>.
5. Рівненський міський суд. Ухвала від 11 січня 2016 року у справі № 569/81/16-к. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/55139205>.

Вадим ХАШЕВ

доцент кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, доцент

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Жіноча злочинність, як складова більш загального поняття злочинності в цілому потребує постійної уваги, оскільки «жінка є берегинею домашнього вогнища, впливає на поведінку чоловіка та виховання дітей, переважно саме вона визначає відносини в родині. Тому без перебільшення можна сказати, що залучення жінки до злочинної діяльності та поширеність жіночої злочинності впливає на моральний стан суспільства суттєвіше, ніж поширення чоловічої злочинності» [1, с. 114].

Тобто, незважаючи на те, що злочинність жінок тісно пов'язана із загальною злочинністю, водночас вона має певні особливості, які визначаються соціально-біологічним і психологічним статусом жінки. Від злочинності чоловіків, яка домінує практично в усіх показниках загальної злочинності, жіноча злочинність відрізняється кількісними показниками, особливостями структури і характеру злочинів, роллю жінок у злочинах, вчинених разом із чоловіками, способами і знаряддями вчинення злочинів. Щодо кількісних особливостей і відмінностей, то протягом століть жіноча злочинність завжди значно поступалась чоловічій. Співвідношення рівня злочинів, вчинених жінками, до рівня злочинів, вчинених чоловіками, дорівнює 1:7 [2, с. 189].

Якщо звернутись до даних судової статистики, то вищенаведені тези підтверджуються. Відповідно до Звітів про склад засуджених у 2017 р., при 76 804 засуджених особах, жінки становили 11,27, у 2018 р. – 11,8 % (73 569 засуджених осіб), у 2019 р. – 12,2 % (70 375 засуджених осіб), у 2020 р. – 12,3 % (67 517 засуджених осіб) та у 2021 р. – 11,4 % (64 080 засуджених осіб) [3]. Отже, незважаючи на те, що за останні п'ять років загальна кількість засуджених осіб щороку поступово зменшується, частка жінок серед усіх осіб, яких засуджено за вчинення кримінальних правопорушень, залишається у співвідношенні до чоловіків як 1 до 7, утримуючись на рівні 11–12 %.

Одна з причин такого співвідношення вбачається у тому, що «жіноча злочинність є розмитою, оскільки, по-перше, частину злочинів жінки скоюють у співучасті із чоловіками, по-друге, за чималим числом злочинів чоловіків стоять жінки: або у ролі підбурювачів, або посібників, яких, як правило, не викривають і не притягують до кримінальної відповідальності. Жінки відіграють ту роль, яка кримінальним законом не визнається злочинною: споживачі здобутого злочинним шляхом майна, провокатори розвитку певних потреб та інтересів, які